

LA INDUSTRIALITZACIÓ D'UN POBLE DE LA CATALUNYA CENTRAL: SALLENT (1750-1808)

Albert Benet i Clara

La situació de la indústria Sallentina a mitjan segle XVIII

El nom de Sallent li ve donat pel fet que el riu Llobregat ha de travessar uns seguit de ressals de gresos que dificulten el pas de l'aigua per la vila. Aquests salts han estat aprofitats, almenys des de l'Edat Mitjana, per la construcció de molins, primerament fariners, després drapers, i finalment, ja en l'Edat Moderna, per molins polvorers i per fargues d'aram.

En aquests moments els molins s'instal·laren preferentment en els dos salts més sobresortints. Un es troba a pocs metres més amunt de l'actual pont vell, on, en el marge esquerre, s'aixecava l'antic molí fariner, que a partir de mitjan segle XIII passà a ser propietat del bisbe de Vic, el qual, en el moment d'esdevenir senyor jurisdiccional del terme, el comprà als antics senyors. En el marge dret posteriorment es construí un molí draper de propietat particular.

En el darrer salt, conegut com a salt Jussà, es construí un altre molí fariner, propietat del monestir de Sant Benet de Bages, propietat que l'adquirí per donació. En aquest lloc, en algun moment hi hagué més d'un molí fariner, i ja en Edat Moderna el molí fariner es convertí en draper i a continuació d'aquest molí draper es construí un molí polvorer.

Més amunt del molí episcopal, al marge dret més o menys on avui passa el pont nou, s'aixecà un altre molí, del qual no se saben les seves característiques, ja que només se'n té notícies per aquest sector i es coneixia com el "el Molinot".

La situació de la indústria sallentina a mitjan segle XVIII no era gaire afalagadora car en una relació que l'ajuntament féu el 13 d'agost del 1747 constava que el molí de polvora es trobava en runes i la farga de filferro s'havia perdut del tot. En funcionament es trobaven els dos molins drapers, el fariner. També es relacionen altres activitats industrials i artesanals, però que no són el motiu d'aquest treball (1).

1.- BENET I CLARÀ, Albert: Sallent a Història de les comarques de Catalunya. Bages. Ed. Parcir, Manresa, 1988. Aquí es pot trobar una síntesi en la indústria en l'Edat Mitjana (pàgs. 235-237), a l'Edat Moderna (pàgs. 249-253) i l'Edat Contemporània, on es pot veure l'evolució que tingueren els molins i fargues i els primers intents de creació d'indústries tèxtils mogudes amb força hidràulica (pàgs. 255-262).

La primera expansió: les Fargues d'aram o de filferro

Es a partir de l'any 1759 quan es procedeix a la construcció d'una nova farga d'aram. Aquest procés l'iniciaren dos socis: el noble Bernat Martínez de Cabezón, aposentador del Rei, i Joan Baptista Pujol i Senillosa. El primer l'any 1759 comprà el molí bataner del costat de pont que prenia l'aigua de la resclosa del molí fariner episcopal (2). Mentre que el segon obtenia el mateix any del bisbe de Vic l'establiment a perpetuïtat de les aigües del riu Llobregat, prenent-les d'una esclosa sobre el salt del riu, junt a les quintanes de la casa anomenada Torre d'en Roca. D'aquest lloc amb un canal es portaria l'aigua fins a la Reial fàbrica de filferro i llautó i altres metalls, que, pel seu compte, s'estava construint a l'edifici adquirit pel seu soci. El bisbe posava la condició que sempre el seu molí havia de tenir l'aigua suficient i tenia preferència en cas de secada (3). Aquesta resclosa s'havia de construir a més d'un quilòmetre amunt d'on es bastia la farga, on avui s'aixeca la resclosa de la fàbrica de Malpàs.

Però l'esperit emprenedor de la família Senillosa motivà que pensessin en treure més profit de la construcció d'aquest llarg canal, per això un fill de l'anterior, anomenat Josep Fidel Pujol i Senillosa, l'any 1781 demanà al bisbe de Vic la confirmació de l'establiment de les aigües fet al seu pare difunt amb la possibilitat de fer establiments d'aigua a particulars per poder regar. Per una banda es preveia ampliar el canal ja construït i fer-ne un altre que pogués arribar fins a la Butjosa (dos quilòmetres més avall d'on s'aixecava la farga). El bisbe de Vic accedí a les peticions de Senillosa (4). No obstant l'empresa quedà a mig fer, car només s'aconseguí ampliar el canal en el primer tram i fer un establiment a Francesc Riera del Solà, propietari de les terres de mas Illa Sobirana, vulgarment dit Torre de Més Avall, de l'aigua necessària per a poder regar, amb un cens de 15 lliures anuals (5). Aquest establiment tingué vigència fins l'any 1806, quan una riuada destruï la resclosa de les Quintanes i deixà el canal inútil, per això Pere Prat, fargaire d'aram rescindí el contracte que tenia Josep Fidel Pujol i Senillosa a causa d'una extraordinària riuada que havia passat poc abans i la resclosa que portava l'aigua a la fàbrica de Senillosa havia quedat destruïda en gran part i no arribava ni una gota pel canal, tampoc arribava a les terres del mas Illa Sobirana (6). Havent quedat inútil la farga, l'any 1815 la muller de Josep Fidel Pujol i Senillosa vengué a tres sallentins, un comerciant i dos fabricants de cotó, l'edifici, en gran part enderrocat el terreny i el dret d'aigua que tenia el seu marit (7). Els compradors tenien la intenció de construir-hi una fàbrica de filats de cotó, però aquest aspecte ja sobrepassa els límits cronològics fixats.

Una segona farga fou construïda en el salt Jussà també en el marge dret, davant el molí bataner de Sant Benet de Bages, que posseïa la família Casajoana de Sallent. Aquesta família en la persona de Valentí Casajoana l'any 1780 prometé fer un contacte a Pau Vila i Soldevila pagès de Sallent per cedir-li tota l'aigua que passava per la resclosa del salt anomenat Jussà en el termini de vuit dies (8). El fet de redactar l'escriptura al monestir de Sant Benet de Bages fa creure que s'esperava que el monestir donés el permís corresponent però no ho fou així. El monestir cregué que les aigües sobrants, que la família Casajoana disposava com a pròpies del molí que posseïen, eren seves, i l'establiment l'havia de fer el monestir i no la

2.- Arxiu Mensa Episcopal de Vic. Lligall 1.016, plec de correspondència vària, 1700-1799.

3.- Arxiu Històric Ciutat de Manresa. Protocol notari Cerarqls, 1845, foli 274.

4.- A.H.C.M. Protocol notari Cerarols, 1845, foli 274.

5.- Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, Protocol notari Mas Navarro, vol. 10, folis 73-78.

6.- A.H.C.M. Protocol notari Cerarols, 1845, foli 275. Arxiu Casa Traval. Llibre de comptes. Els censos pagats per l'ús de l'aigua també arriben fins aquest any.

7.- A.H.C.M. Protocol notari Cerarols, 1845, foli 274.

8.- A.H.C.M. Protocol notari Cerarols, 1780, foli 69.

família arrendatària del molí draper. Aquesta diversitat de criteri sobre la propietat de les aigües sobrants motivà un llarg plet a la Intendència General. Així l'any següent 1781, el monestir de Sant Benet de Bages reclamà els seus drets (9). No obstant Pau Vila i Soldevila ja tenia construïda la seva farga d'aram, tal com es fa constar en la relació de drets que el monestir va presentar al tribunal. L'any 1794 l'Intendent General va donar la seva sentència i l'esmentat Pau Vila i Soldevila es mostrà disconforme i va recórrer la sentència (10). Una nova sentència es donà l'any 1803, aleshores l'Intendent General va declarar que "las aguas sobrantes del rio Llobregat que discurren desde el salto de la presa del Molino Harinero de la villa de Sallent inmediato al puente, hasta la otra presa que hay a la salida de dicha villa era perteneciente al Real Patrimonio de S.M." (11). Aquesta sentència, típica d'aquell moment donà peu a Valentí Casajoana per recórrer a l'any següent al Reia Patrimoni perquè se li fes l'establiment de les aigües sobrants a fi de construir una farga d'aram però Pere Prat també de Sallent (fargaire d'ofici) impugnà la petició de Valentí Casajoana, i reclamà per ell la mateixa concessió per una farga d'aram i una fàbrica de filar i cardar cotó, declarant que hi havia aigua suficient per tots els establiments sol·licitats (12).

Mentrestant Pau Vila i Soldevila s'havia venut la farga a un comerciant de Barcelona anomenat Josep Ignasi Pi. Com el plet s'arrossegava des de l'any 1780 i es podia allargar encara molt més, l'any 1806 les tres parts implicades decidiren que era més pràctic arribar a un acord entre ells. Així aquest any nomenaren uns procuradors perquè arribessin a una concòrdia a fi d'evitar les despeses d'un plet. La concòrdia establia en primer lloc que tindrien preferència en l'ús de l'aigua el molí bataner i els horts del Rial que l'usaven d'antic. Les aigües sobrants, incluint-hi les que en aquell moment s'utilitzaven pel martinet de la farga dels hereus de Josep Ignasi Pi, es repartiren a parts iguals, una per al martinet una altra per Valentí Casajoana i una altra per Pere Prat.

La farga de la família Pi encara es documenta després de la Guerra del Francès. Així l'any 1816 Josep Riera i Illa, fabricant d'aram de Sallent com a procurador de Felip Pi i Miquel, comerciant de Barcelona, prengué possessió de la casa-fàbrica d'aram situada a Sallent vora el riu Llobregat, a la resclosa dita de Casajoana (13). Encara l'any 1818 hi hagué un conflicte pel pagament de les despeses de la resclosa, i el fill de Valentí Casajoana, Bernat Casajoana sol·licità l'embargament d'una quantitat de diners de Felip Pi, a fi de cobrar la part que li devia per la construcció de la resclosa (14).

De la farga de Pere Prat només se sap que la construï, i posteriorment fou transformada en fàbrica de cotó, la qual fou cremada pels "revolucionaris" l'any 1822 (15).

De les tres fargues construïdes en les dues rescloses de Sallent només la de Pere Prat fou iniciativa d'una persona amb concixements de l'ofici. Les altres dues foren inversions de gent aliena a aquesta activitat industrial. La primera correspon a un noble, Bernat Martínez de Cabezón, aposentador del rei de Castella, i a un comerciant de Barcelona, Joan Baptista Pujol i Senillosa. La segona fou promulgada per un pagès ric de Sallent sembla amb la intenció de traspasar-la tot seguit, a no ser que fos un cas com l'anterior, que el comerciant de Barcelona Josep Ignasi Pi, fos soci de Pau Vila i Soldevila de Sallent. Per tant aquestes dues

9.- Arxiu Corona d'Aragó. Monacals-Universitat, lligall 79, C 40, Relació de drets del monestir de Sant Benet de Bages sobre el molí de Sallent (17 de maig del 1781).

10.- A.H.C.M. Protocol notari Ferrusola, 1794, foli 103.

11.- A.H.C.M. Papers Sarret i Arbós, plec de Sallent.

12.- Vegeu nota anterior.

13.- A.H.C.M. Protocol notari Vilacendra, 1816, foli 17.

14.- A.H.C.M. Protocol notari Vilacendra, 1818, foli 367.

15.- A.H.C.M. Registre d'Hipoteques, vol. 95, pàg. 233. Es tracta d'una declaració feta l'any 1853.

fargues necessitaven d'uns tècnics. La farga de Senillosa fou establerta l'any 1798 a Josep Prat fargaire, habitant a la Pobla de Claramunt i a Pere Prat fargaire de Sallent ambdós germans (16). A l'any 1806 quan es rescindí el contracte entre ambdues parts, ja només hi consta com arrendatari Pere Prat, que si bé també era originari de la Pobla de Claramunt residia a Sallent. L'esmentat Pere Prat des del 1804 ja intentava muntar la seva pròpia farga amb els sobrants de l'aigua de salt Jussà i en el mateix any, 1806, coincidí la rescició de l'arrendament de la farga de Senillosa per haver quedat destruïda la resclosa per una extraordinària riuada, i la concòrdia per repartir-se les aigües sobrants del salt Jussà. Però Pere Prat aviat comprengué que l'activitat de la filatura havia de ser més profitosa que la de fargaire. Així s'inicià en la indústria tèxtil que els seus descendents, els propietaris de la colònia Prat de Gironella encara mantenen en l'actualitat.

La farga construïda per Pau Vila i Soldevila també estava necessitada d'un tècnic. L'any 1816 es documenta un fabricant d'aram de Sallent, anomenat Josep Riera i Illa, que actua com a procurador de Felip Pi i Miquel, propietari de la farga construïda per Pau Vila i Soldevila i successor del seu pare, Ignasi Pi, comerciant de Barcelona. No consta explícitament si ell dirigia la farga o bé només era una poderat que cobrava les rendes i l'activitat tècnica estava a càrrec d'una altra persona. No es coneixen les vicissituds d'aquest fargaire, si, com els altres passà a l'activitat tèxtil o es decantà cap a una altra activitat econòmica.

L'any 1814 es documenta un fargaire de la Pobla de Claramunt anomenat Fèlix Font que resideix a Sallent i està casat amb una sallentina (17). Podria ser aquest qui tingués al seu càrrec la farga de la família Pi, però no consta explícitament. Un altre fargaire d'aram, anomenat Pere Font es documenta l'any 1818 (18). No se sap si era fill de l'anterior, ja que posteriorment es fa constar que oriund de Campdevàrol, encara que resident a Sallent (19). També Pere Font feu el traspàs a la indústria tèxtil, i juntament amb un soci construí una fàbrica tèxtil un tros més amunt de la farga de la família Pi.

La sort de les tres fargues fou diversa. La primera construïda, la de Senillosa deixà de funcionar a partir de l'any 1806, per la destrucció de la resclosa. Després fou venuda i transformada en una fàbrica tèxtil. La segona la de la família Pi, sembla que funcionà encara uns anys després de finalida la Guerra del Francès, però no es coneix com finí la seva activitat si bé finalment fou absorbida per una fàbrica tèxtil. La darrera construïda la de Pere Prat fou la que durà menys, ja que construïda amb posterioritat a l'any 1806, abans del 1822 ja s'havia transformat en una fàbrica tèxtil. Per tant la vida de les fargues d'aram a Sallent fou molt curta car es perllongà des del 1759 fins pocs anys després de la Guerra del Francès.

La segona fase: les fàbriques de cotó amb força de sang

Cap a finals del segle XVIII i sobretot a principis del XIX es documenta una activitat en el sector tèxtil tradicional de la vila basada sobretot en la creació de noves companyies i en la introducció de la força animal: cavalls o matxos per fer moure les màquines i en la introducció del cotó com a fibra tèxtil. Només en un cas s'ha pogut comprovar com s'encarrega la construcció de maquinària a un tècnic francès, sense que pugui deduir res en els altres casos; en alguns ni es pot saber quin tipus de força es pensava fer servir. En canvi en quasi bé tots es fa constar explícitament que es tracta de fàbriques de cotó. Mai es parla d'indianes, només s'ha documentat un fabricant d'indianes, tots els altres s'anomenen fabricants de cotó.

16.- A.H.C.M. Protocol notari Ferrusola, 1798, foli 200.

17.- A.H.C.M. Protocol notari Joan Camps, 1799 i 1814.

18.- A.H.C.M. Protocol notari Vilacendra, 1818, foli 367.

19.- A.H.C.M. Protocol notari Joan Mas, 1825, foli 282.

El primer cas, el més prematur i el més ben documentat és el que protagonitzà Llorenç Claret teixidor de cotó de la vila de Sallent el qual el 22 de setembre de l'any 1796 feu un conveni amb Francesc Enrich, de nació francesa "maquinista (segons ha dit, de París)", per fer una màquina de cardar, per fer veta metxa, i quatre màquines de filar un fil regular, en les quals filaran dotze lliures de cotó cada dia "per lo moviment del matxo". El constructor cobriria un salari i una tercera part del benefici que produïssin les màquines ja fetes, a més rebria els materials necessaris per la construcció de les màquines, que havien d'estar acabades en el temps de tres mesos (20). L'esmentat Enrich no pogué complir el seu encàrrec en el temps fixat i al cap de sis mesos de l'anterior contracte, concretament el 18 de març del 1797, Llorenç Claret li prorrogà el tracte per tres mesos més (21). Segons aquest contracte, Llorenç Claret i Casas era teixidor de cotó i vol que se li construïssin cinc màquines tèxtils que puguin anar amb força de sang. Per tant aquestes màquines eren per a instal·lar-les a casa seva o en algun altre lloc dins la vila. Més endavant el mateix Llorenç Claret canvià la força animal per la hidràulica com es veurà en la tercera fase.

Un altre cas és el que protagonitzaren Agustí Escayola bracer, de Sallent (més endavant se l'anomenarà comerciant), i Miquel Santcliment fabricant de cotó de Sallent. Ambdós l'any 1802 formaren una companyia per crear una fàbrica tèxtil. El primer hi posà 300 lliures i el segon dues màquines i dos telers (22). Tres anys més tard, el 1805, els mateixos formaren una altra companyia. Ambdós socis hi posaren 353 lliures i 3 diners cadascun. Mentre que Agustí Escayola hi posà tres màquines de setanta pues cadascuna i una altra de vuitanta pues, amb els seus torns corresponents, i Miquel Santcliment hi contribuï amb tres màquines, dues de vuitanta pues cadascuna i una altra de seixanta amb els corresponents torns, i ordidors, vergagedor, caldera, aspis, tres torns de moll, quatre telers i una premsa. Santcliment havia de tenir cura de la fàbrica i per aquesta feina cobriria onze pessetes cada setmana (23). El fet que un dels pactes fa referència al destí dels fems, que havien de quedar en poder de Miquel Santcliment, deixa clar que la força a utilitzar era la de sang, com segurament també ho era la de l'anterior companyia.

L'any 1803 un fadrí anomenat Isidre Vallribera treballador de Sallent vengué una peça de terra a fi de poder pagar el valor dels instruments necessaris per instal·lar una fàbrica de cotó, que esperava posar en una casa que posseïa al carrer del Cós (24). El fet d'ubicar-se en una casa del carrer del Cós, descarta la utilització de la força hidràulica, si bé no aclareix si s'esperava utilitzar l'animal, encara que és el més probable.

El mateix any 1803 un fabricant de cotó, anomenat Ignasi Solà Ponsgrau, també vengué una peça de terra per poder pagar el preu de les màquines i els instruments i les obres fetes a la seva casa del carrer del Cós, per la instal·lació d'una fàbrica de cotó i també per poder comprar cotó (25).

Sembla que un Bernat i un Manuel Solà pare i fill, haurien de ser parents de l'anterior ja que l'any 1805 reconegueren que devien una quantitat a Francesc Poch, cirurgià de Sallent quantitat que aquest els hi havia deixat per obrir un negoci (26). El fet que siguin fabricants

20.- A.H.C.M. Protocol notari Joan Mas, 1796, foli 285. De fet, en el protocol es fa constar un plaç de tres anys, però en el document següent es fa constar tres mesos i el context és d'aquest període de temps.

21.- A.H.C.M. Protocol notari Joan Mas, 1797, foli 114.

22.- A.H.C.M. Protocol notari Joan Camps, 1802, foli 9.

23.- A.H.C.M. Protocol notari Joan Mas, 1805, foli 146.

24.- A.H.C.M. Protocol notari Esteve Ferrussola, 1803, foli 16.

25.- A.H.C.M. Protocol notari Esteve Ferrussola, 1803, foli 97.

26.- A.H.C.M. Protocol notari Esteve Ferrussola, 1805, foli 207.

de cotó permet creure que han instal·lat una fàbrica de cotó, i pel cognom es pot pensar que el primer Solà no fos l'avi, la coincidència arriba fins al comprador de la peça de terra i al prestamista que és el mateix Francesc Poch, cirurgià.

Una altra notícia indirecta permet conèixer la creació d'una altra fàbrica de cotó, car l'any 1804 una matrimoni format per Rafael i Mònica Boladeras arrendaren un tros de terra considerant que a l'actualitat necessitaven diners per urgències, i especialment per comprar cavalls per fer funcionar la fàbrica de cotó (27). En aquest cas no hi ha dubte que es tracta d'una fàbrica moguda per força animal i, encara que no s'esmenta, s'intueix que es tracta d'una fàbrica nova o que canvia el tipus de força utilitzada.

El mateix any 1804 es formà una companyia per muntar una fàbrica de filar cotó, formada per Joan Bosch, pastisser de Sallent i Anton Casajoana fabricant de cotó de Sallent el primer hi posà una quantitat de diners i el segon el treball (28). Encara que posteriorment Anton Casajoana participà en la creació d'una fàbrica tèxtil moguda per força hidràulica no sembla que la que feia funcionar aquesta companyia tingués aquest tipus de força. La companyia durà fins l'any 1814 en què es dissolgué després de passar comptes (29).

De nou Agustí Escayola el mateix any 1804, creà una altra fàbrica de teixits amb un fabricant del poble de l'Estany, anomenat Francesc Traveria. El primer hi posà una caldera i una màquina de cardar i el segon una màquina de filar (30). Manquen detalls sobre la força a utilitzar i el lloc on s'havia d'instal·lar.

Així es té notícia de la creació de set o nou fàbriques de cotó, segons com es compti. Destaca l'activitat d'Agustí Escayola amb tres fàbriques; si bé una és continuació d'una altra anterior. Encara que no sempre es pot confirmar, sembla que la majoria havien de ser mogudes amb força animal i, quan es tenen notícies clares, es constata que sempre són fàbriques amb poca quantitat de maquinària. Alguns dels participants en aquestes petites fàbriques tèxtils, després de la Guerra del Francès participaran en les fàbriques que apareixeran al costat del riu mogudes amb força hidràulica s'anomenen fabricants de cotó, la qual cosa permet creure que les fàbriques de cotó dins la vila mogudes o no amb força animal, eren moltes més que les que s'han pogut detectar en els protocols notarials.

La tercera fase: les fàbriques amb força hidràulica

Després de la constitució de la darrera fàbrica de cotó moguda amb força animal, el 22 d'abril del 1805, comencen els diversos processos de creació de noves fàbriques de cotó mogudes amb força hidràulica. El primer conegut s'inicia el 2 de juliol de 1806, encara que ja hi havia un compromís anterior, car en aquesta data Valentí i Bernat Casajoana moliners de draps de Sallent (tenien el molí draper de Sant Benet de Bages al salt Jussà), anul·laren el pacte que havien firmat amb Jaume Xipell i Coll, pastisser de Sallent i Jaume Roca i Pla fuster de Berga pel qual aquests últims podien agafar l'aigua del riu Llobregat que passaven per terres dels venedors, per fer funcionar unes màquines de cardar i filar cotó. El motiu de l'anul·lació era que ja havien venut aquestes terres. De fet, al cap d'onze dies, el 13 de juliol del 1805, el mateix Valentí i Bernat Casajoana vengueren un tros de terra tocant al riu i un hort als dos esmentats abans, Jaume Xipell i Jaume Roca i a un tercer, Pere Aloy, fabricant de cotó de Berga (31). Com en aquesta venda no hi constava l'ús de l'aigua i com les terres

27.- A.H.C.M. Protocol notari Joan Camps, 1804, foli 35.

28.- A.H.C.M. Protocol notari Joan Camps, 1804, foli 112.

29.- A.H.C.M. Protocol notari Joan Camps, 1799 i 1814.

30.- A.H.C.M. Protocol notari Joan Camps, 1804, foli 252.

31.- A.H.C.M. Protocol notari Esteve Ferrussola, 1805, folis 112 i 123.

comprades es pensaven destinar a construir una fàbrica tèxtil, l'any 1807 els mateixos Valenti i Bernat Casajoana vengueren als tres compradors esmentats, a més de Pere Prat fargaire de Sallent però resident a la Pobla de la Torre de Claramunt la part que els hi tocava de l'aigua del riu Llobregat per poder fer funcionar una fàbrica de cotó (32). Aquesta part d'aigua venuda havia de ser la que els correspongué arran de la concòrdia que signaren amb la família Pi i Pere Prat. Aquesta fàbrica s'aixecà abans de l'esclat de la Guerra del Francès, ja que els anys 1806-1807 s'esmenta com a construïda recentment. Posteriorment funcionà sota el nom de Xipell i Companyia, si bé sense els socis de Berga, i amb la participació dels Casajoana. La ubicació de la fàbrica havia d'estar al costat del molí bataner, segurament a continuació, si bé no es pot concretar si la farga de Pere Prat es trobava abans o després d'aquesta fàbrica de cotó.

Una altra instal·lació de maquinària tèxtil moguda per força hidràulica és la que muntà Llorenç Claret, el qual l'any 1807 sol·licità del bisbe de Vic poder utilitzar l'aigua del molí episcopal per moure les tres màquines de cardar cotó que tenia amb Jaume Xipell, prop del molí fariner del bisbe -Jaume Xipell tenia una fàbrica d'aiguarent en el mateix canal-, a la qual cosa el bisbe va accedir(33). D'aquesta petita instal·lació no se'n tenen més dades. No sembla que es convertís en cap fàbrica important. De fet, un fill de Llorenç Claret, Josep Claret i Illa, participarà en els anys 20 en un intent de creació d'una fàbrica tèxtil, al marge dret del riu, davant l'anomenada actualment Fàbrica Vella, que havia estat promoguda per un altre Claret, amb el qual no es coneix cap parentiu pròxim i és el cas que s'estudia seguidament.

La fàbrica que havia d'esdevenir el conjunt més important de tot Sallent és la que promogué Josep Claret i Cambó, fabricant de cotó de Sallent, amb dos socis més, Andreu Mas i Isidre Soler. Josep Claret abans del maig del 1806 es dirigí al Reial Patrimoni del Principat de Catalunya expressant el seu desig de fabricar i construir a la vora del riu Llobregat, prop del pont de la vila, una fàbrica de filats de cotó, i volta agafar aigua del riu Llobregat, en particular des de la riera de Conangle fins a la resclosa del molí fariner, salvant, no obstant les necessitats d'aquest molí, ja que no podia ocasionar cap dany públic, sinó "antes bien beneficio por el aumento, que el curso de dichas fábricas atrahe a la población" i pel lucre que obtenia el Reial Patrimoni, demanà l'establiment de l'ús de l'aigua sol·licitada(34). El Reial Patrimoni contestà l'1 de setembre del'any 1806, concedint-li la facultat de construir una fàbrica de filats de cotó a vora del riu Llobregat i utilitzar les aigües del riu, prenent les necessàries des de la riera de Conangle i tornant-les tot seguit al riu, a fi de no perjudicar ni al molí fariner del bisbe ni a la farga de Senillosa, ni als altres establiments concedits, també se'l facultà per fer rescloses i recs per prendre i concluir l'aigua a la fàbrica(35). Però aquesta iniciativa hagué de vèncer tota classe de dificultats. En primer lloc del bisbe de Vic, el qual el 25 de setembre del mateix 1806 interposà un recurs demanant la nul·litat de l'establiment, per anar contra el dret de la propietat d'aigües que tenia el bisbe per la permuta feta l'any 1246 pel rei Jaume I, on constava el traspàs de les aigües(36). Encara que l'al·legació del bisbe de Vic fos correcta, en aquell moment la tendència del Reial Patrimoni era, com s'ha vist, la de respectar els establiments antics, però considerar que les aigües sobrants o encara no utilitzades, eren seves. Per tant, encara que no es coneix com finí el recurs, no sembla que variés de la interpretació esmentada.

33.- Arxiu Mensa Episcopal de Vic. Lligall 1.016, plec de correspondència vària 1700-1799.

34.- Arxiu Mensa Episcopal de Vic. Lligall 917.

35.- A.H.C.M. Protocol notari Cerarols, 1845, foli 272.

36.- Arxiu Mensa Episcopal de Vic. Lligall 917.

Encara que el recurs del bisbe de Vic no representés a la llarga cap obstacle per la construcció de la fàbrica, sí que tingué com a conseqüència la paralització de les obres de la resclosa, ja que el dia 21 d'octubre es comunicà notarialment a Josep Claret i Xambó una lletra de l'Intendent del Principat del dia 11, en la qual se li comunicava la presentació de la instància del bisbe de Vic, i se l'emplaçava a respondre, mentre que se li ordenava que parés les obres de la resclosa(37). Per solucionar aquest obstacle Josep Claret el 5 de gener de l'any 1807 demanà al bisbe de Vic de poder continuar la construcció de la resclosa, que li havia ocasionat moltes despeses i tenia el compromís d'acabar la construcció en el plaç d'una any, a més existia el perill que una riuada s'emportés l'estacada, per la qual cosa es comprometia a no perjudicar el molí fariner ni la farga de Senillosa ni els altres establiments, i a satisfer els danys ocasionats(38). No se sap si el bisbe de Vic contestà afirmativament o bé fou el Reial Patrimoni qui li donà permís per a continuar la construcció de la resclosa.

Quasi bé al mateix temps començaren a aparèixer altres obstacles. Així abans del 20 d'octubre, el propietari del mas Illa Sobirana, les terres del qual es trobaven davant la projectada fàbrica, es queixà a l'Ajuntament que l'augment del nivell de les aigües del riu, a causa de la construcció de la resclosa prop del Molinet, feia perillar les seves terres de veure's inundades. L'ajuntament el 20 d'octubre del mateix any contestà, que en el cas d'inundació els propietaris de la fàbrica haurien d'indemnitzar al propietari de les terres del mas Illa Sobirana. Al cap de tres dies els fabricants es negaren a assumir aquesta responsabilitat, adduint que ja anteriorment aquestes terres s'havien vist inundades sense que hi hagués cap resclosa(39). Per aquest cantó no sembla que sorgissin més conflictes.

Un nou obstacle fou motivat per la negativa dels administradors de l'Hospital dels Pobres de Sallent de complir la promesa que havien fet a Josep Claret i Xambó d'establir-li una peça de terra situada prop del riu Llobregat, al lloc anomenat "Fuerte Pío", propietat de l'Hospital, a canvi d'un cens de 76 lliures anuals. El dia 26 de novembre del mateix any 1806 Josep Claret requerí notarialment als administradors el compliment del pacte verbal; a l'endemà aquests li contèstaren que en fer el pacte, ells es reservaren el dret d'informar-se sobre si l'establiment contravenia les disposicions contingudes en alguna Reial Pragmàtica, i com el bisbe de Vic els havia informat que n'hi havia una, per la qual cosa era necessari el permís de la superioritat, li suggereixen que es construeixi la fàbrica en un altre lloc o bé s'obtingui el permís de la superioritat i aleshores compliran el seu compromís. Després d'uns mesos de silenci, tots els promotors de la fàbrica: Josep Claret i Xambó, Andreu Mas i Isidre Soler notificaren notarialment la seva queixa per la negativa dels administradors de l'Hospital en complir el pacte fet, i els exposaren els beneficis que representaria per Sallent la construcció de la fàbrica projectada, per, finalment, amenaçar que acudiran al rei, que representen com un gran protector d'aquest tipus d'iniciatives(40).

De fet, acudiren a les autoritats civils i al cap de deu mesos tingueren resposta afirmativa, si bé l'establiment a cens es canvià per una venda de la peça de terra per part dels administradors de l'Hospital. Així el 28 de febrer del 1808 el corregidor de Manresa atorgà el corresponent permís als administradors de l'Hospital dels Pobres de Sallent per vendre a Josep Claret i Xambó de Sallent una peça de terra, per establir-hi una fàbrica de filats i teixits de cotó, de capacitat dues quarteres i deu quartans i dos picotins, situada a la partida anomenada Fuerte Pío, pel preu de 1.200 lliures(41).

37.- Protocol notari Esteve Ferrussola, 1806-1807, foli 119.

38.- Arxiu Mensa Episcopal de Vic. Lligall 917.

39.- A.H.C.M. Protocol notari Joan Camps, 1806, folis 254 i 268.

40.- A.H.C.M. Protocol notari Esteve Ferrussola, 1806-1807, folis, (1806) 127, 129 i (1807) 63.

41.- A.H.C.M. Protocol notari Ratllat de Manresa, 1808, foli 40.

Així fineixen les notícies d'aquesta fàbrica, que no es pot concretar si realment s'acabà de construir. De fet, si es compliren els plaços, s'hauria d'haver acabat, però, si a finals de febrer del 1808 encara no s'ahvia pogut adquirir el terreny per la construcció, es difícil que es construís abans de l'esclat de la Guerra del Francès. Tampoc se sap si resultà o no afectada pels estralls de la guerra. En realitat no se'n torna a tenir notícies fins l'any 1825, tot semblant que es començava de nou amb els socis antics(42).

42.- BENET I CLARÀ, Albert: *Ibidem*. pàgs. 260-261.

Haig de fer constar el valuós ajut de Raquel Valdenebro que ha fet el buidat d'una part dels protocols de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa.